

Луцький національний технічний університет
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: УПРАВЛІННЯ, ТЕХНОЛОГІЇ, МОДЕЛІ

Колективна монографія

Видання сьоме

Луцьк
ВІП Луцького НТУ
2021

УДК 338.48(477)
ББК 65.9

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Луцького національного технічного університету
(протокол № 12 від 30 червня 2021 р.)*

Рецензенти:

Коцан Наталія Несторівна, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Лютак Олена Миколаївна, доктор економічних наук, професор, керівник Навчально-наукового центру «Volyn Business Hub» Луцького національного технічного університету

Папп Василь Васильович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри туризму і географії Мукачівського державного університету.

Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Видання сьоме / за наук. ред. проф. Матвійчук Л.Ю., проф. Барського Ю.М., доц. Лепкого М.І. – Луцьк: ВПІ Луцького НТУ, 2021. – 448 с.

ISBN 978-617-672-242-7

*Збережена авторська орфографія, пунктуація та стилістика.
Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.*

УДК 338.48(477)
ББК 65.9

ISBN 978-617-672-242-7

© авторські тексти,
Луцький національний
технічний університет,
2021

Автори:

Антипюк О.В., інженер II категорії навчальної лабораторії краєзнавчих атласів кафедри фізичної географії Волинського національного університету ім. Л. Українки

Антоненко І.Я., доктор економічних наук, професор кафедри туристичного та готельного бізнесу Національного університету харчових технологій

Баєв В.В., кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу Національного університету харчових технологій

Байрачна О.К., доктор філософії зі спеціальності 073 «Менеджмент», старший викладач кафедри туристичного бізнесу та рекреації Одеської національної академії харчових технологій

Барський Ю.М., доктор економічних наук, професор, декан географічного факультету Волинського національного університету ім. Л. Українки

Белеканич М.І., директор Мукачівського історичного музею «Замок Паланок»

Васильченко А.О., кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу і міжнародного менеджменту ЗО «Поліський державний університет»

Волощук Н.Ю., кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та менеджменту Карпатського інституту підприємництва

Газуда Л.М., доктор економічних наук, професор кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Газуда С.М., кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту туристичного і готельно-ресторанного бізнесу Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Гладкий О.В., доктор географічних наук, академік НАН ВО України, професор кафедри туризму та рекреації Київського національного торговельно-економічного університету

Гринасюк А.Р., кандидат географічних наук, асистент кафедри туризму та готельного господарства Волинського національного університету ім. Л. Українки

Дащук Ю.Є., кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

Дем'янов С.О., старший викладач кафедри маркетингу і міжнародного менеджменту ЗО «Поліський державний університет»

Демянчук О.Г., кандидат наук з фізичного виховання та спорту, старший викладач кафедри теорії фізичного виховання та рекреації Волинського національного університету ім. Л. Українки

Деркач В.Ю., Мукачівський державний університет

Деркач Ю.Ю., Мукачівський державний університет

Добрянська Н.А., доктор економічних наук, професор кафедри туристичного бізнесу та рекреації Одеської національної академії харчових технологій

Дупак Н.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій Рівненського державного гуманітарного університету

Дутчак С.В., кандидат географічних наук, доцент кафедри геодезії, картографії та управління територіями географічного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

Ерфан В.Й., кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Єрко І.В., кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства, заступник декана з навчально-методичної та міжнародної діяльності географічного факультету Волинського національного університету ім. Л. Українки

Загура О.П., Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Ільїн Л.В., доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельного господарства Волинського національного університету ім. Л. Українки

Ільїна О.В., кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Волинського національного університету ім. Л. Українки

Качаровський Р.Є., магістр географії, інженер II категорії навчальної лабораторії краєзнавчих атласів кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки

Крупіца І.В., кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та рекреації Одеської національної академії харчових технологій

Куцай Н.С., кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту Луцького національного технічного університету

Лепкий М.І., кандидат географічних наук, доцент, заступник декана з досліджень факультету митної справи, матеріалів та технологій Луцького національного технічного університету

Лісова С.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій Рівненського державного гуманітарного університету

Лужанська Т.Ю., кандидат географічних наук, доцент, декан факультету туризму та готельно-ресторанного бізнесу Мукачівського державного університету

Любіцева О.О., доктор географічних наук, академік НАН ВО України, професор, завідувач кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету ім. Т. Шевченка

Матвійчук Л.Ю., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету ім. Л. Українки

Мельник Н.В., кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Мілашовська О.І., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи Мукачівського державного університету

Подоляк В.М., кандидат технічних наук, доцент кафедри комп'ютерних наук Луцького національного технічного університету

Поручинський В.І., кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету ім. Л. Українки

Поручинська І.В., кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету ім. Л. Українки

Свідло К.В., доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри інноваційних харчових і ресторанних технологій Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

Сидорук С.М., кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

Слащук А.М., кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету ім. Л. Українки

Смирнов І.Г., доктор географічних наук, академік НАН ВО України, професор кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету ім. Т. Шевченка

Сойма С.Ю., кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Сокол Т.Г., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальних туристичних дисциплін Академії праці, соціальних відносин і туризму

Сурова Н.М., кандидат технічних наук, доцент кафедри інженерії програмного забезпечення Луцького біотехнічного інституту Міжнародного науково-технічного університету ім. академіка Ю. Бугая

Терлецька О.В., кандидат географічних наук, старший викладач кафедри історії України, економічної теорії та туризму Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького

Усатенко Т.П., доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальних туристичних дисциплін Академії праці, соціальних відносин і туризму

Чава І.С., начальник управління культури та розвитку туризму Дрогобицької міської ради Львівської області

Чепурда Г.М., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Черкаського державного технологічного університету

Чепурда Л.М., доктор економічних наук, професор, декан факультету харчових технологій та сфери обслуговування Черкаського державного технологічного університету

Шейко Ю.О., кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

Шпарага Т.І., кандидат географічних наук, доцент кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету ім. Т. Шевченка

Шум В.В., Луцький національний технічний університет

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ	9
1. 1. Управлінська складова забезпечення сталого розвитку туризму	10
1. 2. Перспективи розвитку ресторанних мереж в Україні	22
1. 3. Перспективи підвищення якості готельно-ресторанних послуг в Україні	38
1. 4. Стратегія формування інноваційних послуг у спеціалізованих готелях	68
1. 5. Інноваційні технології та інструменти в event – менеджменті та подієвому туризмі: галузевий аспект	77
1. 6. Теоретичні та методичні основи вивчення туристсько-рекреаційних ресурсів	115
1. 7. Роль професійних об'єднань та організацій в розвитку сільського зеленого туризму	129
1. 8. Теоретичні особливості сегментації ринку туристсько-рекреаційної діяльності	152
1. 9. Інноваційні аспекти формування музейної аудиторії: зарубіжний та вітчизняний досвід	171
1. 10. Теоретико-прикладні засади підвищення конкурентоспроможності підприємств готельно-ресторанного господарства	182
1. 11. Управління якістю туристичних послуг в умовах поширення пандемії	196
РОЗДІЛ 2. РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ	233
2. 1. Герої та події українських визвольних змагань як туристичний ресурс: Олена Степанів (офіцер УСС та УГА, український дипломат, географ, геологіст)	234
2. 2. Регіональні особливості розвитку сфери туризму та гостинності	247
2. 3. Роль туристично-інформаційних центрів у регіональному розвитку	259
2. 4. Теоретико-методологічні аспекти комплексного оцінювання рекреаційного природного потенціалу озер	273
2. 5. Аналіз механізмів формування агротуристичних кластерів Республіки Білорусь	290
2. 6. Географія поширення ресурсів спортивно-подієвого туризму в світі	302
2. 7. Новітні можливості туристичної атрактивності Камінь-Каширського району Волинської області	314

2. 8. Перспективи розвитку екологічного туризму в урбосистемах на прикладі Дрогобича	335
2. 9. Загальний огляд сервісу туристичної інфраструктури міста Луцька для туристів з обмеженими можливостями	359
2. 10. Аналітичне дослідження елементів туристичного бренду міста Луцька	383

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТНИХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ, ГОТЕЛЬНОГО ТА РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ **399**

3. 1. Theoretic and Methodological Fundamentals of Tour Business Sustainable Development	400
3. 2. Формування системи підготовки фахівців для сфери туризму за змістовними модулями управління якістю та стандартами ISO	413
3. 3. Організаційно-педагогічні умови модернізації системи професійної підготовки фахівців сфери готельно-ресторанного обслуговування	420
3. 4. Туризмознавство у професійній підготовці фахівців	436

2.7. НОВІТНІ МОЖЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ АТРАКТИВНОСТІ КАМІНЬ-КАШИРСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ *

За сучасних світових інтеграційних процесів і транскордонного співробітництва більшість держав робить акцент на високомобільну галузь – туризм, що стає вагомим сегментом економік країн світу для задоволення людських потреб у відновленні втраченого робочого потенціалу. Ці світові тенденції функціонування туристичної галузі торкнулися як України, так і Волинської області зокрема. В умовах децентралізації влади стає актуальним стимулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери окремих територій. Прикладом цього може бути дослідження сучасного стану функціонування туристичної інфраструктури як основного вектору розвитку туристичної галузі в регіональній господарській системі Камінь-Каширського району Волинської області, що дозволить вирішити низку соціальних проблем та підвищити інвестиційну привабливість території.

Розвиток території забезпечується наявними ресурсами і їх раціональним використанням. Туризм і рекреація – ресурсно-орієнтовані суспільно-господарські системи. Туристично-рекреаційні ресурси мають властивість відновлювати та розвивати фізичні й духовні сили людини. У процесі класифікації ресурсів більшість дослідників розподіляють їх на три складові: природні, історико-культурні, соціально-економічні. Волинська область має вигідне географічне розташування. Регіон одночасно розміщений з Польщею (на заході) та Білоруссю (на півночі). Це зумовлює інтенсивний розвиток міжрегіонального та транскордонного співробітництва, зокрема у збереженні та відтворенні рекреаційного потенціалу прикордонних територій, якою є Камінь-Каширщина. Вона має шанси скористатися вигодами транскордонної співпраці завдяки значному рівню привабливості після входження з 29.09.1995 р. (як частини Волині) до складу Єврорегіону «Буг», транскордонної організації трьох країн: Польщі, Білорусі та України¹.

Із 2015 р. в Україні з прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», що окреслив шляхи та умови об'єднання сільських, селищних та міських рад, враховуючи природні, історичні, економічні особливості території, у єдині потужні та самодостатні адміністративні одиниці, розпочалася децентралізація і фактично адміністративно-територіальна реформа. На сьогоднішній день в Україні створено 1 469 територіальних громад (в т.ч. 31 територіальна громада на непідконтрольній території в межах Донецької та Луганської областей), у 1 438 з них 25.10.2020 р. пройшли перші вибори місцевих голів та депутатів місцевих рад, сформовано органи управління. Пізніше виборів ще у 31 громаді перебуває у стадії вирішення. На території Волинської області діє 54 громади. 12 червня 2020 р. Кабінет Міністрів України прийняв 24 розпорядження щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій громад

* Автори Єрко І.В., Мельник Н.В., Качаровський Р.С., Антипюк О.В.

¹ Карпюк З.К., Фесюк В.О., Антипюк О.В. Природно-заповідний фонд Волинської області: альбом-каталог Київ: ТОВ «ОК-ПОЛІГРАФ», 2018. 136 с.

областей. У липні 2020 р. відбувся наступний етап проведення децентралізації, коли Верховна рада України своєю постановою від 17.07.2020 р. № 807-IX «Про утворення та ліквідацію районів», здійснила адміністративно-територіальну реформу, фактично укрупнивши райони до 139, зокрема на території області їх утворено чотири, зокрема Володимир-Волинський (центр м. Володимир-Волинський, площа 2 556,0 км², населення 172 947 осіб, густота населення 67,7 ос/км²), Камінь-Каширський (м. Камінь-Каширський, 4 687 км², 131 592 осіб, 28,1 ос/км²), Ковельський (м. Ковель, 7 644 км², 269 595 осіб, 35,2 ос/км²), Луцький (м. Луцьк, 5 236 км², 457 287 осіб, 87,3 ос/км²).

На території Володимир-Волинського району утворено – 11 громад, Камінь-Каширського – п'ять, Ковельського – 23, Луцьк – 15¹.

У процесі децентралізації кожна громада, об'єднавши навколишні населені пункти, отримала певні природні, земельні, економічні, фінансові та інші ресурси, розміщені в межах цих територій. Одночасно держава передала новим утворенням право розпоряджатися всіма цими благами самостійно. При правильному господарюванні, підтримці державного та регіональних бюджетів, залучаючи значні кредитно-інвестиційні та грантові кошти, громади отримують можливість вирішення багатьох наболілих господарських, економічних (зокрема у рекреаційній галузі) питань. Внаслідок реформування територіальні громади (ТГ), особливо прикордонні отримали можливість розширення транскордонного співробітництва з відповідними територіями сусідніх країн, особливо у туристично-рекреаційній сфері. Наявні ресурси дають підстави для соціально-економічного зростання цих порівняно слабо економічно розвинених територій. Стає очевидною необхідність детального вивчення реальних можливостей сучасних об'єднаних громад в розбудові рекреаційного потенціалу.

Сучасний розвиток соціально-економічного комплексу України спонукає акцентувати увагу на прогресивному становленні туристської галузі, як дуже важливої ланки економіки, що з часом стане вагомим елементом наповнення загальнодержавного і регіонального бюджетів, особливо бюджету ОТГ. Стимулюючи інтенсивний розвиток туристсько-рекреаційної сфери окремих територій, необхідно формувати передумови нормального функціонування галузі: розробляти туристичні маршрути, розширювати мережу об'єктів туризму, розбудовувати інфраструктуру, здійснювати інформаційну підтримку тощо.

Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, не можуть пройти осторонь Волині. У процесі добровільного об'єднання громад, за новим перспективним планом укрупнення, на території Волинської області юридично сформовано 54 ОТГ. Серед них переважають сільські, понад 46 % громад або 25, друге місце у селищних 33 % або 18 громад, найменше утворено міських – лише 21 % або 11 громад, проте нині вони є найпотужніші у фінансовому та соціально-економічному відношенні^{2 3}.

² Волинська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://voladm.gov.ua/>

³ Децентралізація влади [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/region/item>.

Внаслідок прийняття постанови Верховної ради України від 17.07.2020 р. № 807-IX «Про утворення та ліквідацію районів», територія Волинської області була поділена на чотири райони, серед них і Камінь-Каширський, внаслідок чого територія району істотно розширилась¹. Нині до нього входять п'ять територіальних громад, що утворені у 2017–2020 рр.: Камінь-Каширська, Любешівська, Маневицька, Прилісненська та Сошичненська. Площа району становить 4 688,3 км². Населення на 01.01.2021 р. – 131 592 осіб. Густота населення – 28,1 ос/км²³.

До складу Камінь-Каширської ТГ входять (табл.1)

Таблиця 1

Загальні відомості по об'єднаних територіальних громадах

	Камінь-Каширська	Любешівська	Маневицька	Прилісненська	Сошичненська
Площа, км ²	1 463,3	1 241,0	1 083,4	523,6	377,0
Населення, тис.осіб	55 964	30 279	26 929	8 949	9 657
Густота населення, осіб/км ²	26,1	41,0	40,2	58,5	39,0
Кількість рад, що об'єдналися	26	18	14	8	7

Камінь-Каширська міська громада утворена у складі: м. Камінь-Каширський та сс. Боровне, Брониця, Бузаки, Велика Глуша, Великий Обзир, Верхи, Видерта, Видричі, Винімок, Воєгоща, Волиця, Ворокомле, Городок, Грудки, Гута-Боровенська, Гута-Камінська, Добре, Дубровиця, Житнівка, Залазько, Іваномисль, Каливиця, Клітицьк, Котуш, Краснилівка, Кримне, Мала Глуша, Малий Обзир, Малі Голоби, Мельники-Мостище, Мостище, Надрічне, Невір, Олексіївка, Оленине, Ольшани, Осівці, Острівок, Підбороччя, Підріччя, Підцир'я, Піщане, Пнівне, Погулянка, Полиці, Раків Ліс, Соснівка, Стобихва, Теклине, Фаринки, Хотешів, Черче, Щитинь, Яловацьк^{3 4}.

До складу Любешівської селищної об'єднаної територіальної громади входять смт Любешів та сс. Березна Воля, Бихів, Бучин, Великий Курінь, Ветли, Витуле, Віл, В'язівне, Гірки, Гречища, Деревок, Діброва, Дольськ, Залаззя, Залізниця, Заріка, Зарудчі, Лахвичі, Лобна, Любешівська Воля, Люботин, Люб'язь, Міжгайці, Мукошин, Нові Березичі, Підкормілля, Пожог, Проходи, Рудка, Сваловичі, Седлище, Селісок, Судче, Угриничі, Хоцунь, Хутомир, Цир, Шлапань^{3 4}.

Територія Любешівської громади розташована у крайній північно-східній частині Волині і є нерозривною, її межі визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад, що об'єдналися. Межує Любешівська громада на півночі з Брестською областю республіки Білорусь (пункт пропуску «Дольськ», який входить до складу митного посту «Дольськ» Ягодинської митниці), на заході з

⁴ Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>.

Камінь-Каширською територіальною громадою, на півдні – з Прилісненською територіальною громадою, на сході межує з Рівненською областю (Зарічненська, Локницька та Вараська територіальні громади).

Маневицька селищна громада це – смт Маневичі та сс. Бережниця, Будки, Велика Ведмежка, Велика Яблунька, Вовчицьк, Граддя, Градиськ, Гута-Лісівська, Довжиця, Загорівка, Кам'януха, Козлиничі, Колодії, Комарове, Костюхнівка, Кукли, Лісове, Майдан, Мала Ведмежка, Мала Яблунька, Набруска, Нова Руда, Нові Підцаревичі, Новосілки, Оконськ, Підгаття, Рудка, Северинівка, Софіянівка, Старий Чорторійськ, Троянівка, Хряськ, Цміни, Череваха, Черськ.

Прилісненська громада у складі сс. Галузія, Городок, Замостя, Карасин, Лишнівка, Нові Червища, Прилісне, Рудка-Червинська, Серхів, Старі Червища, Тоболи. Сошичненська громада – сс. Залісся, Запруддя, Карасин, Карпилівка, Качин, Личини, Нуйно, Олександрія, Радошинка, Сошичне, Ставище, Стобихівка^{2,3,4}.

На території Камінь-Каширщини знаходиться достатньо природних рекреаційних ресурсів, що забезпечується сприятливими кліматичними умовами, гідрологічними об'єктами, лісовими масивами та мисливськими угіддями, об'єктами природно-заповідного та санаторного-курортного фонду, тут присутня велика кількість об'єктів культурної спадщини.

Територія району займає частину Поліської низовини, має слабогорбкувату поверхню, середня абсолютна висота якої 165 м над рівнем моря. Поверхня території формувалася впродовж багатьох геологічних епох. На її розвиток вплинули новітні тектонічні рухи, давні зледеніння, ерозійна робота річок та антропогенна діяльність^{5 6 7 8}.

Кліматичні умови і ресурси громад району сприятливі для здійснення рекреації і туризму впродовж року. Зокрема у Камінь-Каширській, Прилісненській та Сошичненській ТГ середньорічні температури січня фіксуються в межах -8 °С, липня – +18,0 °С. Кількість опадів становить 540–560 мм. У Любешівській, де територія громади є одним із найвологіших районів Полісся, природні умови характеризуються порівняно прохолодним літом і м'якими, часто нестійкими зимами. Середньорічні температури січня фіксуються в межах -4,8°С, а температура липня відповідно +18,2°С. У Маневицькій ТГ – зимова температура (-4 °С), літня (+7 °С). Кількість опадів 570 мм⁵⁻⁸.

⁵ Чижевська Л., Качаровський Р., Чир Н. Особливості туристично-рекреаційної атрактивності Любешівської селищної ОТГ Волинської області // Науковий вісник Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; редкол.: Н. Н. Коцан. Луцьк, 2019. - № 9 (393) : Серія : Географічні науки. С. 118-125..

⁶ Чир Н. В. , Єрко І. В. , Качаровський Р. Є. , Антипюк О. В. Перспективи розвитку туристичної інфраструктури Маневицького району Волинської області // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. Тернопіль: СМП «Тайп». № 1 (випуск 44). 2018. С.118-123.

⁷ Чир Н.В., Качаровський Р. Є. Туристична привабливість Любешівського району Волинської.

⁸ Чир, Н., Єрко І., Качаровський Р. Перспективи розвитку туристичної інфраструктури Камінь-Каширського району Волинської області // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; редкол.: Н. Н. Коцан. Луцьк, 2019. № 9 (393) : Серія : Географічні науки. С. 138-143

Рекреаційне значення мають водні ресурси. Для Камінь-Каширської громади головними водними артеріями є рр. Турія, Стохід та Цир. В її межах налічується 14 озер загальною площею понад 300,19 га, об'ємом водної маси 9,51 млн. м³ – Лісне (пд. Сх. с. Підбороччя), Сірче (пд. зх. с. Хотешів), Северинець (пд. околиця с. Хотешів), Ольбля (с. Грудки), Мішеч (пд. с. Воєгоща), Озюрко – (пд. зх. с. Воєгоща), Чиста Калюжа (сх. с. Брониця), Святе (пн. Сх. с. Підріччя), Сошично (пд. сх. с. Підріччя), Карасино (пд. с. Підріччя), Добре (пд. с. Підріччя), Мочуліно (пд. сх. с. Підріччя), б/н (с. Залаззя), безіменне (пд. с. Піщане). В ТГ наявні два водосховища – Кримнівське (с. Кримне, площа водозбору 21,7 км², площа дзеркала 54,5 га) та Цирське (с. Видерта, площа водозбору 22,0 км², площа дзеркала 62,0 га). Наявні 28 ставків у сс. Великий Обзир, Гута-Камінська, Полиці, Черче. Загальний об'єм ставків 1408,9 тис.м³, площа дзеркала 140,89 га^{5,7,8}.

У Любешівській ТГ наявні 13 річок (загальна довжина по ТГ 218,3 км) – Прип'ять, Стохід, Старий Стохід, Цир, Кобилиця, Любовиця, Коростинка, канал Залюдський, Бистриця, Лейлекова, стр. Стохідський, стр. б/н, ГД Гірки; 12 озер (Біле, Рогізне, Плотичне, Луке, Тучне, Добре, Шині, Бурків, Судченське, Березновільське, Люб'язь, Скорень). У громаді знаходиться Бихівське водосховище (с. Бихів, площа водозбору 35,7 км², площа дзеркала 78,0 га) та ставок у с. Березна Воля на р. Веселуха (об'єм 170,0 тис.м³, площа дзеркала 17,0 га).

У Маневицькій громаді – рр. Стир, Чернявка, Підгородець, Залізниця, Горбах, Окінка разом із озерами Озерце (Хидча) (пн. сх. с. Градиськ), Засвинське (Засвідське) (сх. с. Градиськ), Вино (пд. с. Градиськ), Кручене (пн. зх. с. Череваха), Черське (с. Черськ), Болотне (сх. с. Майдан), Череваха (пн. с. Череваха), Лісовське (сх. смт Маневичі), Паніно (с. М. Ведмежка), б/н (пн. сх. с. Мала Яблунька). Тут розміщено 48 ставків в сс. Велика Ведмежка, Вовчицьк, Градиськ, Гута-Лісівська, Довжиця, Кукли, Лісове, Новосілки, Оконськ, Підгаття, Рудка, Старий Чорторійськ, Троянівка, Хряськ, об'єм 2467,36 тис.м³, площа дзеркал 290,53 га, функціонує рибне господарство, що вирощує форель в с. Оконськ⁵⁻⁸.

Основними водними артеріями Прилісненської громади є рр. Стохід та Череваха, 15 озер – Веприк (зх. с. Лишнівка), Лісне (пн-сх. с. Лишнівка), Засвіття, Локоття, Редичі (пн. с. Серхів), Черемошне (пн-сх. с. Замостя), Охнич (пн. с. Замостя), Довге (зх. околиця с. Замостя), Тростне (пн. зх. с. Карасин), Біле (пн. зх. с. Карасин), Святе (пн. зх. с. Карасин), Запрудське (пн. сх. с. Прилісне), Глинське (пн. сх. с. Прилісне), Глибоке (пн. с. Городок), б/назви (пд. с. Галузія). В громаді є Гривенське водосховище (с. Лишнівка, площа водозбору 30,9 км², площа дзеркала 48,0 га) та вісім ставків, об'єм 453,2 тис.м³, площа дзеркал 42,5 га⁵⁻⁸.

Головними водними артеріями Сошичненської ТГ є рр. Турія та Стобихівка, а також п'ять озер – Качин (пд. околиця с. Качин), Заболоцьке (пн. зх. с. Радошинка), Скомор'є (пн. с. Радошинка), Наболоцьке (пн. зх. с. Радошинка), Стобихівське (пн. с. Стобихівка) загальною площею понад

90,09 га, об'ємом водної маси 2,57 млн. м³. В громаді є два ставки у сс. Залісся та Черче, об'єм ставків 30,9 тис.м³, площа дзеркал 60,0 га.

Привабливим в інвестиційному плані є довгострокова оренда водних плес з метою вирощування риби, раків та організації відпочинку та рибальства.

На території Камінь-Каширського району значне місце земель зайняте лісами – понад 30 % площі. Вони розміщені у межах ДП «Камінь-Каширське ЛГ», ДП «Маневицьке ЛГ», ДП «Поліське ЛГ», ДП СЛАП «Камінь-Каширськагроліс», ДП СЛАП «Любешівагроліс» Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства. Лісові рекреаційні ресурси представлені переважно хвойними породами з домішкою дуба, які, як відомо, є найбільш цінними в рекреаційному відношенні. Вікова структура основних лісоутворюючих порід хвойні деревостани: молодняки – 26 %, середньовікові – 51 %, пристигаючі – 28 %, стиглі і перестійні – 7,0 %; м'яколистяні: молодняки – 18 %, середньовікові – 65 %, пристигаючі – 13 %, стиглі і перестійні – 4,0 %. Разом по ДП: молодняки – 15 %, середньовікові – 60 %, пристигаючі – 21 %, стиглі і перестійні – 4 %. Потенціал фауністичних ресурсів визначається наявністю цінних видів лікувальних трав та дикорослих ягід. Місцеві ліси багаті на чорниці, малини, ожини, лохини².

За даними Управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації в межах Камінь-Каширського району знаходиться 101 території (13 загальнодержавного та 88 місцевого значення) та природоохоронні об'єкти загальною площею 63 720,45 га (14,0 % території району). До них належать національний природний парк «Прип'ять-Стохід» (39 315,5 га); природний заповідник (2 975,7 га); заказників: 14 лісових (564,5 га), 24 гідрологічних (8 462,4 га), дев'ять загальнозоологічних (3 235,6 га), 14 ландшафтних (8 171,4 га), два орнітологічних (58,7 га), 16 ботанічних (575,5 га); заповідне урочище (9,5 га), парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва (12,0 га), пам'ятки природи: 14 ботанічних (17,67 га), три зоологічні (17,8 га), три гідрологічні (59,8 га). Розподіл об'єктів ПЗФ по громадах подано на рис. 1.

Камінь-Каширська громада надзвичайно багата природоохоронними територіями. Тут знаходиться 34 об'єкти, з них два (ландшафтний заказник «Стохід» та гідрологічна пам'ятка природи «Озеро Добре») загальнодержавного значення, інші – місцевого. Загальна площа яких становить 11 986,92 га. В ТГ розміщуються заказники: чотири лісові («Новочервищанський», 9,7 га, «Силікатний», 40,7 га, «Діброва», 4,5 га, «Поступельський», 12,0 га) площею 66,9 га, сім ландшафтних («Стохід», 2 902,0 га, «Королівка», 1 102,5 га, «Мішеч», 68,0 га, «Бузаки», 81,8 га, «Свято-Бузаківський», 2 704,9 га, «Хотешівський», 224,0 га, «Сірче», 194,7 га) – 7 277,9 га, загальнозоологічний – «Ясенівка», 146,3,0 га, шість ботанічних («Грузьке болото», 195,1 га, «Верхівський», 8,7 га, «Залазький», 35,5 га, «Підрічанський», 22,6 га, «Мочурівський», 5,1 га, «Поступельський журавлинник», 8,6 га) – 275,6 га, вісім гідрологічних («Великообзирський», 43,0 га, «Цир», 49,5 га, «Озеро Озюрко», 6,9 га, «Озеро Сошичне», 16,0 га, «Озеро Мочуліно», 10,0 га, «Озеро Карасино», 29,0 га, «Озеро Лука», 59,8 га,

«Турський», 3 940,0 га) – 4154,2 га. Також у громаді наявні пам'ятки природи, зокрема п'ять ботанічних («Клітицький ялинник», «Дуб звичайний», «Берізка», «Смерека», «Соснінка», загальна площа 6,22 га), гідрологічна («Озеро Добре», 46,0 га), дві зоологічні («Чорний бусол», «Чапля» 13,8 га)⁵⁻⁸.

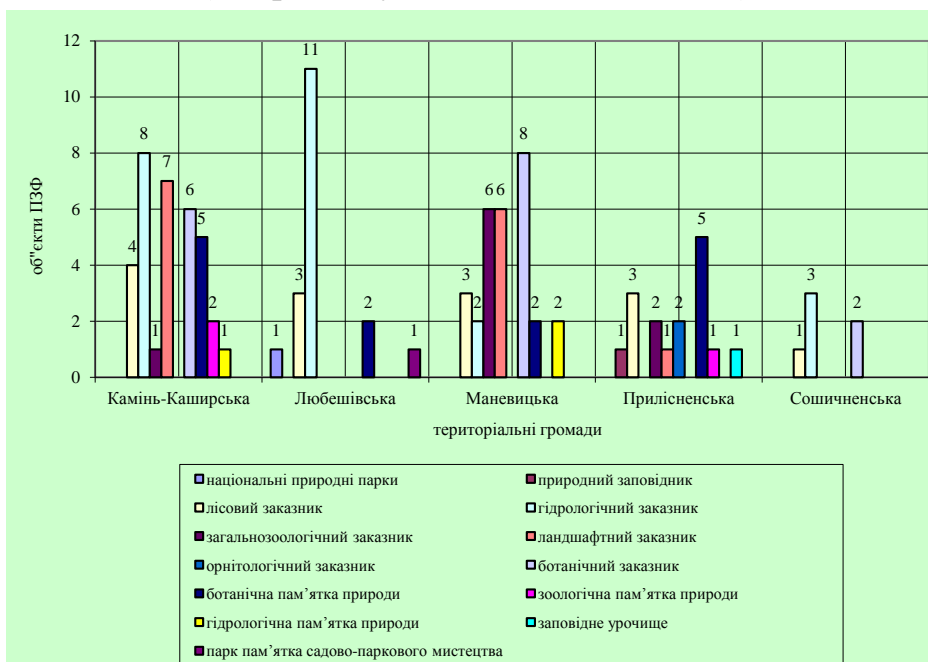

Рис.1 Розподіл об'єктів природно-заповідного фонду Камінь-Каширського району по громадах

Камінь-Каширська громада надзвичайно багата природоохоронними територіями. Тут знаходиться 34 об'єкти, з них два (ландшафтний заказник «Стохід» та гідрологічна пам'ятка природи «Озеро Добре») загальнодержавного значення, інші – місцевого. Загальна площа яких становить 11 986,92 га. В ТГ розміщуються заказники: чотири лісові («Новочервищанський», 9,7 га, «Силікатний», 40,7 га, «Діброва», 4,5 га, «Поступельський», 12,0 га) площею 66,9 га, сім ландшафтних («Стохід», 2 902,0 га, «Королівка», 1 102,5 га, «Мішеч», 68,0 га, «Бузаки», 81,8 га, «Свято-Бузаківський», 2 704,9 га, «Хотешівський», 224,0 га, «Сірче», 194,7 га) – 7 277,9 га, загальнозоологічний – «Ясенівка», 146,3,0 га, шість ботанічних («Грузьке болото», 195,1 га, «Верхівський», 8,7 га, «Залазький», 35,5 га, «Підрічанський», 22,6 га, «Мочурівський», 5,1 га, «Поступельський журавлинник», 8,6 га) – 275,6 га, вісім гідрологічних («Великообзирський», 43,0 га, «Цир», 49,5 га, «Озеро Озюрко», 6,9 га, «Озеро Сошичне», 16,0 га, «Озеро Мочуліно», 10,0 га, «Озеро Карасино», 29,0 га, «Озеро Лука», 59,8 га, «Турський», 3 940,0 га) – 4154,2 га. Також у громаді наявні пам'ятки природи, зокрема п'ять ботанічних («Клітицький ялинник», «Дуб звичайний», «Берізка», «Смерека», «Соснінка», загальна площа 6,22 га), гідрологічна («Озеро Добре», 46,0 га), дві зоологічні («Чорний бусол», «Чапля» 13,8 га)⁵⁻⁸.

Об'єктом ПЗФ загальнодержавного значення є ландшафтний заказник «Стохід», що утворений Указом Президента України від 09.12.1998 р., № 1341/98, що лежить між селами Стобихва і Старі Червища в Камінь-

Каширському районі. Його площа 4420,0 га. Під охороною перебуває природний комплекс р. Стохід з притоками (близько десяти), заплавних лук, лісів та прибережних лісових масивів на терасах. Лісові насадження – це переважно сосна звичайна *Pinus sylvestris* та вільха чорна *Alnus glutinosa*, трав'яниста рослинність боліт – осоки *Carex* та очерет звичайний *Phragmites australis*. У заказнику є рідкісні види рослин і тварин, занесені в Червону книгу України та Європейський Червоний список: журавель сірий *Grus grus*, пугач *Bubo bubo*, деркач *Crex crex*, лелека чорний *Ciconia nigra*, кутора мала *Neomys anomalus*, плаун річний *Lycopodium annotinum*, махаон *Papilio machaon*, зміїд *Circaetus gallicus*, підорлик малий *Aquila pomarina*, горностаї *Mustela erminea*, видра річкова *Lutra lutra*. Територія заказника належить до переліку угідь міжнародного значення «Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів», що підтримують життєдіяльність багатьох видів водоплавних і навколводних птахів, слугують місцями їхньої зупинки під час міграційних перельотів («Заплава річки Стохід», площа 10 000 га, що утворена Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.1995 р № 935)⁵⁻⁸.

Ще одним об'єктом загальнодержавного значення, що перебуває під охороною, є гідрологічна пам'ятка природи «Озеро Добре», яка утворена за розпорядженням Ради Міністрів Української РСР від 14.10.1975 р., № 780-р. Вона розміщена у Нуйнівському лісництві ДП «Камінь-Каширське ЛГ». Її площа становить 46,0 га. Тут охороняється озеро Добре (довжина 1 км, ширина 0,6 км, площа водного дзеркала 0,42 км², пересічна глибина 3,3 м, максимальна – 11 м), яке є карстового походження чашоподібної форми в басейні р. Турії, його береги піщані, пологі, зарослі з північно-західного боку очеретом *Phragmites australis*. У озері багата іхтіофауна: щука *Esox lucius*, лящ *Abramis brama*, лин *Tinca tinca*, карась сріблястий *Carassius gibelio*, короп *Cyprinus carpio*, в'юн *Misgurnus fossilis*, окунь *Perca fluviatilis*, плітка звичайна *Rutilus rutilus*. Навколо озера ростуть насадження сосни звичайної *Pinus sylvestris* і берези бородавчастої *Betula pendula* (вік 40–80 років) з підліском із чорниці звичайної *Vaccinium myrtillus*, журавлини болотної *Oxycoccus palustris*, брусниці звичайної *Vaccinium vitis-idaea*. У прибережній смузі озера є рідкісні рослини ЧКУ: любка дволиста *Platanthera bifolia*, плаун річний *Lycopodium annotinum*. Озеро багате на рибу, є місцем зупинки на відпочинок під час міграційних перельотів та розмноження деяких видів водоплавних птахів, зокрема великої пірникози *Podiceps cristatus*, лиски *Fulica atra*⁵⁻⁸.

У Любешівській громаді налічується 18 об'єктів природо-заповідного фонду, з яких один об'єкт загальнодержавного (НПП «Прип'ять-Стохід») та 17 місцевого значення, загальною площею (43 813,1 га)

На території ТГ функціонує 11 гідрологічних заказників: «Ветлівський» (600,0 га, 23.11.1979 р.), «Ямно» (218,3 га, 25.07.2003 р.), «Прип'ятський -1» (340,0 га, 04.09.1985 р.), «Прип'ятський -2» (220,0 га, 04.09.1985 р.), «Прип'ятський -3» (320,0 га, 04.09.1985 р.), «Седлищенський» (350,0 га, 23.11.1979 р.), «Цирський» (210,0 га, 23.11.1979 р.), «Гірківський» (400,0 га, 23.11.1979 р.), «Беззичівський» (6,3 га, 18.03.1982 р.), «Бірківський» (850,0 га,

04.09.1985 р.), «Рогізенський» (600,2 га, 09.12.1998 р.), де збереженню підлягають болотні масиви заплави р. Прип'ять та її приток: рр. Стохід, Цир, стиглі і перестиглі вільхові, березові та соснові насадження. У деяких гідрологічних заказниках акцент робиться на збереженні озер та болотних плес, їх фауни і флори, зокрема «Рогізенський», де охороняється озеро карстового походження Рогізне, площа водного дзеркала якого 103,2 га, завдовжки воно 1,7 км, завширшки – 0,9 км і максимальна глибина 2,7 м. Його дно на 50-60 % заросле водоростями, у водах озера росте латаття біле *Nymphaea alba* і глечики жовті *Nuphar lutea*, занесені в Зелену книгу України. У трьох лісових заказниках – «Білоозерський» (276,5 га, 25.07.2003 р.), «Пнівський» (10,3 га, 25.07.2003 р.), «Дольський» (73,6 га, 25.07.2003 р.) – під охороною перебувають стиглі, пристиглі вершняки, березняки та сосняки, середньовікові насадження, вільхово-березові насадження. В ботанічних пам'ятках природи акцент робиться на збереженні окремих насаджень та дерев, зокрема у «В'язівненській» (0,1 га, 09.12.1998 р.) охороняються високобонітетні насадження (бонітет-1) *Pinus resinosa*, «Сосна веймутова» (0,5 га, 09.12.1998 р.) – сосна *Pinus strobus*, віком 35 років, а для парку пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Любешівський» (12,0 га, 11.07.1972 р.) – основою є охорона сосни смолистої *Pinus resinosa*, якій понад 55 років⁵⁻⁸.

До складу ПЗФ громади входить об'єкт комплексної охорони природи загальнодержавного значення – Національний природний парк «Прип'ять–Стохід» (39 315,9 га, 13.08.2007 р.), де в межах розроблених програм збереження довкілля ведеться робота по відновленню рідкісних видів фауни і флори водних плес озера Люцимер та заплави річки Прип'ять з її притоками. Прип'ятсько-Стохідському межиріччю притаманне надмірне заболочення, особливо в північній та східній частинах, високий показник густоти річкової сітки. Для найбільших річок – Прип'яті і Стоходу – притаманне розгалуження русла на численні «рукави», лабіринти, між якими лежать заболочені та піщані острови. Рослинність добре збережена в природному стані, видове різноманіття флори налічує 510 видів судинних рослин. Територія межиріччя багата і тваринним світом. Із 1 148 видів тварин, 84 занесені до ЧКУ, 24 – до ЄЧС (до переліку тих видів, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі). Заплави річок Прип'ять та Стохід відносяться до водно-болотних угідь міжнародного значення (Рамсарські території)⁵⁻⁸.

Загальний екологічний стан території парку оцінюється експертами як задовільний, проте на багатьох відрізках річки Прип'ять та Стохід знаходяться в незадовільному стані. Основною причиною негативних змін гідрологічного режиму є зменшення пропускної здатності річок, що пов'язано із заростанням русел. В структурі НПП виділяють заповідну зону, регульованої рекреації, стаціонарної рекреації та господарську. Це дозволяє чітко розмежувати призначення земель і забезпечити комфортні умови співіснування рослинного і тваринного світу та людей^{5-8 9}.

⁹ Олійник Я. Б., Єрко І.В. Суспільно-географічне дослідження туристичної інфраструктури Волинської області : монографія. Луцьк, 2014. 164 с..

Для Маневицької громади притаманне різноманіття природоохоронних територій. Тут знаходиться 29 об'єктів, з них шість (заказники: два ботанічні «Софіянівський» та «Урочище Суничник», загальнозоологічний «Рись», три ландшафтних «Стохід», «Джерела», «Кручене озеро») загальнодержавного значення та 23 місцевого. Загальна площа яких становить 7 115,23 га. В громаді наявні заказники: три лісові («Дубина», 70,1 га, «Маневицький», 16,0 га, «Градівська дубина», 7,5 га,) площею 93,6 га, шість ландшафтних («Джерела», 90,0 га, «Кручене озеро», 75,9 га, «Стохід», 1 518,0 га, «Майдан», 662,6 га, «Градиський», 589,0 га. «Градівський», 860,6 га) – 3 795,5 га, шість загальнозоологічний («Дубова», 889,0 га, «Софіянівський резерват», 567,0 га, «Рись», 320,5 га, «Маневицький», 138,0 га, «Чорторійський», 188,0 га. «Лазниця», 842,8 га) – 2 945,3 га («Ясенівка», 146,3,0 га), вісім ботанічних («Софіянівський д/з», 87,6 га, «Софіянівський м/з», 19,0 га, «Череваський», 4,3 га, «Урочище Суничник», 99,0 га, «Маневицький», 6,3 га, «Вовчицький», 10,0 га, «Костюхівський», 7,5 га, «Колодіївський», 9,5 га) – 243,2 га, два гідрологічних («Світлий», 16,2 га, «Озеро Болотне», 9,5 га,) – 25,7 га. Також у ТГ пам'ятки природи, зокрема дві ботанічні («Оконський ялинник», «Чорторійський ялинник», 3,43 га) та дві гідрологічні («Оконські джерела», «Криничка» 13,8 га)⁵⁻⁹.

Серед об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення слід відміти два ботанічні заказники. Перший «Софіянівський», утворений рішенням Волинської обласної ради народних депутатів від 30.12.1980 р. № 493, лежить у межах Софіянівського лісництва ДП «Маневицьке ЛГ». Тут охороняється насадження (віком до 100 років) сосни звичайної *Pinus sylvestris*, у трав'яно-чагарничковому покриві якого ростуть папороті (безщитник жіночий *Athyrium filix-femina*, щитник чоловічий *Dryopteris filix-mas*, орляк звичайний *Pteridium aquilinum*), мохи (дикран віничний *Dicranum scoparium*, зозулин льон звичайний *Polytrichum commune*), сфагнові мохи *Sphagnum*, ягідники (журавлина болотяна *Vaccinium oxycoccos*, лохина *Vaccinium uliginosum* та багно болотяне *Ledum palustre*), хвощ лісовий *Equisetum sylvaticum*, ожика волосиста *Luzula pilosa*, веснівка дволиста *Majanthemum bifolium*, квасениця звичайна *Oxalis acetosella*, регіонально рідкісний вид – хвощ великий *Equisetum telmateia*. Другий «Урочище Суничник» лежить у межах земель ДП «Городоцьке ЛГ», утворений Указом Президента України від 10.12.1994 р., № 750/94. Під охороною держави – насадження віком близько 90 років сосни звичайної *Pinus sylvestris* 1–2 бонітету, тут трапляється рідкісний вид ЧКУ – вовчі ягоди пахучі *Daphne sneorum*¹⁻⁹.

Загальнозоологічний заказник «Рись» утворений Постановою Ради Міністрів Української РСР від 02.06.1990 р. № 123, лежить у межах земель ДП «Городоцьке ЛГ». Під охороною знаходяться заболочені ялинові, вільхово-соснові масиви з домішкою берези повислої. Трапляється рідкісний вид рись звичайна *Lynx lynx*, який охороняється ЧКУ, ЧЄС, ЧС МСОП, конвенціями СІТЕС та Бернською¹⁻⁹.

У ландшафтному заказнику «Стохід», утвореному Указом Президента України від 09.12.1998, № 1341/98. під охороною перебуває природний

комплекс р. Стохід з притоками, заплавлених лук і лісів, прибережних лісових масивів на терасах. Лісові низькобонітетні насадження це вільха чорна *Alnus glutinosa*, сосни звичайної *Pinus sylvestris*. На території заказника трапляються рідкісні види рослин і тварин, занесені у Червону книгу України, Європейський Червоний список, додатки Бернської та Боннської конвенцій. Ландшафтні заказники «Кручене озеро» (Троянівське лісництво ДП «Городоцького ЛГ») та «Джерела» ДП (Черевахівське лісництво «Маневицького ЛГ») утворені Указом Президента України від 10.12.1994 р., № 750/94. В першому охороняється лісове озеро, що переходить у болото, заросле низькорослими соснами звичайними (віком близько 90 років) *Pinus sylvestris* і прилягаючі сосново-березові насадженнями з домішкою дуба черешчатого *Quercus robur*. Фауна озера – це вуж звичайний *Natrix natrix*, черепаха болотяна *Emys orbicularis*. Наявні рідкісні види занесені у ЧКУ: верба чорнична *Salix myrtilloides*, вовчі ягоди пахучі *Daphne sneorum* та дятел трипалий *Picoides tridactylus*. У другому під охороною ялиново-вільхові насадження віком, де трапляється рідкісний вид ЧКУ – плаун річний *Lycopodium annotinum*. Також присутні ділянки ялини звичайної *Picea abies*. У межах заказника є 12 водних джерел, які є місцем витоку та живлення р. Череваха¹⁻⁹.

Для Прилісненської громади характерним є наявність 16 об'єктів ПЗФ, з них три загальнодержавного (природний заповідник «Черемський» (2 975,7 га), ландшафтний заказник «Стохід», ботанічна пам'ятка природи «Болітце») та 13 місцевого значення. Загальна площа яких становить 6 365,2 га. В громаді наявні заказники: три лісові («Новочервищанський», 9,7 га, «Карасинський», 9,4 га, «Березовий гай», 10,5 га,) площею 29,6 га, ландшафтний заказник «Стохід», 2902,0 га, два загальнозоологічні («Локоття», 144,0 га, «Городоцький», 234,1 га,) – 378,1 га, два орнітологічні («Вовча будка», 32,1 га, «Чорний бусел», 26,6 га,) – 58,7 га. Також у ОТГ заповідне урочище («Озеро Глибоцьке», 9,5 га), пам'ятки природи, зокрема зоологічна («Поселення бобрів», 4,0 га) та п'ять ботанічних («Болітце», «Красний дуб», «Дуб звичайний-2», «Дуб звичайний-3», «Городоцький ялинник», загальна площа 7,42 га)¹⁻⁹.

Найбільш вагомим природоохоронним об'єктом в громаді – Черемський природний заповідник утворений Указом Президента України від 19.12.2001 р., № 1234/2001, – один із наймолодших в Україні, перший на території Волинської області. У заповіднику збереглися малопорушені антропогенною діяльністю суцільні лісові масиви з цінним еумезотрофним – перехідним дуже обводненим, осоково-сфагновим болотом Черемським (місцева назва «Чірмуське»), озера Черемське та Редичі. Територія, що лежить у межиріччі річок Стоходу та Веселухи, між якими Черемським болотним масивом проходить слабо виражена лінія вододілу, сформована флювіогляціальними відкладами окського і дніпровського зледеніння, тому значно поширені зандрові рівнинні долини, кінцево-моренні горби, ози, ками, еолові вали, дюни, болотяні масиви із купинним мікрорельєфом. Найбільші площі із водних, болотяних, лісових, лучних, чагарникових і пустищних екосистем займають болота і заболочені соснові ліси. Низку рослинних угруповань (40 асоціацій) занесено до Зеленої книги України: старі соснові зеленомохові, чорничні, з ялівцем ліси,

пригнічено соснові угруповання зі сфагнами на болоті, угруповання із шейхцерією болотяною *Scheuchzeria palustris*, альдровандою пухирчастою *Aldrovanda vesiculosa*, лататтям сніжно-білим *Nymphaea candida* і білим *Nymphaea alba*, глечиками жовтими *Nuphar lutea*, їжачою голівкою маленькою *Sparganium minimum* та ін. У межах заповідника зосереджено більше половини видів судинних і близько 25 % рідкісних та зникаючих видів рослин Українського Полісся. Найтипівіші зооценози – фауністичні комплекси водойм і водно-болотяних комплексів соснових лісів, широколистяних лісів, чагарників, сухих пустищ і галявин. Із хребетних тварин мешкають: 18 видів риби, 12 – земноводних, 7 – плазунів, 141 – птахів та 42 – ссавців. Значна кількість видів є раритетними й охороняються згідно із міжнародними угодами. До ЧС МСОП включено 16 видів фауни, до ЄЧС – 14; до додатка 2 Бернської конвенції – 94, до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин – 23; 29 видів охороняються згідно з Конвенцією про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення; 25 – згідно з Угодою про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів; 8 видів кажанів – за Угодою про збереження кажанів у Європі.

Також у громаді присутня ботанічна пам'ятка природи «Болітце» – площею 2,9 га на території Прилісненської ОТГ. Юридична основа існування надана рішенням обласної ради від 25.07.2003 р., № 6/3, розширена за рішенням обласної ради від 29.03.2005 р., № 19/27, статус загальнодержавного значення Указом Президента України від 27.07.2016 р., № 312. Під охороною перебуває болота, зарослого білозіром болотяним *Parnassia palustris*, осокою дводомною *Carex dioica*. Тут наявні занесені у Червону книгу України, рідкісні види рослин: береза темна *Betula obscura*, верба чорнична *Salix myrtilloides*, росички англійська *Drosera anglica* і середня *D. intermedia*, жировик Льозеля *Liparis loeselii*, зозульки травневі *Dactylorhiza majalis*¹⁻⁹.

У Сошичненській громаді наявні сім (один загальнодержавного, шість місцевого значення) об'єктів ПЗФ загальною площею, 244,4 га. Всі вони заказники, зокрема один ландшафтний («Качинський», 64,0 га), три гідрологічні («Озеро Стобихівське», 91,0 га, «Озеро Скомирське», 27,2 га, «Цир», 49,5 га), один лісовий («Карпилівський», 14,0 га) та два ботанічні («Вутвицький», 50,0 га, «Нуйнівський», 6,7 га)^{1-9 10}.

Об'єктом ПЗФ загальнодержавного значення є ботанічний заказник «Вутвицький», що утворений Постановою Ради Міністрів Української РСР від 25.02.1980 р., № 132. Знаходиться в межах земель Нуйнівського лісництва ДП «Камінь-Каширське ЛГ». Під охороною перебуває оліготрофне болото, на якому ростуть види, притаманні сфагновим болотам Східної Європи: багно звичайне *Ledum palustre*, хвощ великий *Equisetum telmateia*, андромеда багатоліста *Andromeda polifolia*, ринхоспора біла *Rhynchospora alba*. Занесені до переліку ЧКУ та потребують особливої охорони лілія лісова *Lilium martagon*, хамедафна чашечкова *Chamaedaphne calyculata*, меч-трава болотяна *Cladium*

¹⁰ Камінь-Каширська районна державна адміністрація [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kamadm.gov.ua/>.

mariscus. У заказнику мешкають і розмножуються регіонально рідкісних видів птахів: слукви *Scolopax rusticola*, чирянки малої *Anas crecca*, багато видів горобцеподібних.

Лісовий заказник площею «Карпилівський» утворений за рішенням облради від 20.11.1986 р., № 361-р. Під охороною перебуває високобонітетна ділянка ялинового лісу природного походження віком понад 90 років, що є середовищем існування багатьох видів тварин. Трапляється глушець *Tetrao urogallus* – рідкісний вид, занесений у ЧКУ, у додаток 2 Бернської конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. Цей птах, найбільший серед куроподібних в Україні: вага тіла самця сягає 6 кг, а довжина 80–87 см, самки відповідно – 3 кг і 60 см, оселяється зазвичай у хвойно-листяних лісах, віддаючи перевагу молодим сосново-березовим насадженням, ділянкам із ягідниками на лісових болотах.

«Качинський» – ландшафтний заказник, розташований на території Качинської сільської ради, с. Качин, утворений згідно з розпорядженням представника Президента України у Волинській області від 26.05.1992 р., №132. У природоохоронний комплекс входить однойменне озеро льодовикового походження площею 41,0 га і середньою глибиною 3,0 м (максимальна глибина – 4 м), болото зі значними покладами торфу, частково сфагнового типу, прибережна смуга озера з насадженнями акацій: білої *Robinia pseudoacacia* і жовтої *Caragana arborescens*, тополі білої *Populus alba*, різними видами чагарників і різнотрав'я¹⁻¹⁰.

Природоохоронні території Камінь-Каширського району є досить потужним рекреаційним елементом туристичної атрактивності краю і здатні забезпечити потреби туристичної галузі у наданні послуг з відпочинку та рекреації.

За даними Управління культури, з питань релігії та національностей ОДА на території Камінь-Каширщини розташовано 165 об'єктів історико-культурної спадщини, яка включає 104 пам'ятки історії та культури, 40 пам'яток архітектури та містобудування, 19 пам'яток археології та дві пам'ятки монументального мистецтва. Наявні також три музеї та 17 осередків художніх народних промислів (табл. 1). Більшість об'єктів (по 30 %) зосереджено у Камінь-Каширській та Любешівській громадах.

Найбільша насиченість історико-культурними туристичними ресурсами характерна для нинішнього районного центру та колишніх – смт Любешів, Маневичі. Для Камінь-Каширської ТГ найстарішими пам'ятками архітектури у м. Камінь-Каширський є каплиця домініканського монастиря, костел і церква Різдва Пресвятої Богородиці, де зберігаються рідкісні сакральні пам'ятки: парні ікони «Богородиця Одигітрія» і «Спас Вседержитель» першої половини XVI ст., дві синагоги. Римо-католицька каплиця побудована у першій половині XVII ст., найбільш вірогідно, що в цей час було зведено й костел. Заслуговують на окрему увагу й пам'ятки сакральної архітектури: церква Стрітіння Господнього (1642 р.) у с. Видричі, церква Успіння Пресвятої Богородиці (1589 р.) у с. Качин, церква Преображення Господнього (1600 р.) у с. Нуйно, Михайлівська церква (1790 р.) у с. Хотешів. Пам'ятки археології представлені

городищами XI-XIII ст. в околицях м. Камінь-Каширський, багатошаровими поселеннями середньовіччя та групами курганів у селах Боровне, Великий Обзир, Стобихва. Пам'ятки історії та культури наявні у м. Камінь-Каширський (9) та сс. Боровне, Брониця, Бузаки, Великий Обзир, Верхи, Видерта, Видричі, Воєгоща, Ворокомле (2), Грудки, Гута-Боровенська (2), Гута-Камінська, Добре (2), Кримне, Острівок, Пнівне (3), Полиці, Раків Ліс, Черче¹⁻¹⁰.

Таблиця 1

Історико-культурна спадщина Камінь-Каширського району Волинської області

Пам'ятки, од.	Камінь-Каширська	Любешівська	Маневицька	Прилісненська	Сошичненська
історії та культури	33	37	17	8	9
археології	5	5	7	2	-
архітектури і містобудування	12	9	10	4	5
монументального мистецтва	-	-	2	-	-
музеї	1	1	1	-	-
народні промисли	4	3	5	4	1
Всього об'єктів по ОТГ	55	55	42	18	15

У селі Запруддя на початку ХХ ст. проживала одна з гілок славетної родини Косачів – Тесленко-Приходько, тітка Лесі Українки. Тут була сама поетеса, а її мати Олена Пчілка збирала багато фольклорного матеріалу. Також знаний уродженець Камінь-Каширського району – Григорій Рафальський із села Нуйно, у першій половині ХІХ ст. митрополит Новгородський і Санкт-Петербурзький.

У Любешівській ТГ археологічні пам'ятки представлені поселенням культури шнурової кераміки (кін. III- поч. II тис до н.е.) мідно-бронзового віку, городищем ІХ–ХІІІ ст. у с. Ветли, що належить до давньоруського періоду, городищами у с. Цир та смт Любешів та селищем давньоруського періоду у с. Лахвичі, могильником цього ж періоду у с. Підкормілля. На території ОТГ із пам'яток архітектури є муровані споруди келій монастиря піарів (1684 р.), в'їзна брама садиби, що датується ХVІІІ ст., виконана у стилі бароко та костел і келії монастиря капучинів (ХVІІІ ст.), що знаходяться у смт Любешів. У с. Залізниця збереглася Покровська церква (дер., 1745 р.), в с. Залаззя – Почаєво-Богородицька церква (дер., 1773 р.), яким притаманні риси архаїчного типу. Разом з тим у с. Бірки можна споглядати Юсафівську церкву (дер., 1769 р.), у с. Бихів – Хрестовоздвиженську церкву (дер., 1757 р.), виконані у волинському архітектурному типі. Крім того, у с. Цир можна відвідати Хрестовоздвиженську церкву (дер., 1819 р.), що являє собою зразок хатнього типу архітектури. Наймолодшою пам'яткою архітектури ОТГ є Покровська церква (дер., 1914 р.), виконана у псевдоруському стилі. Пам'ятки історії та культури присутні у смт Любешів (4) та сс. Березна Воля, Бихів, Бучин, Гірки,

Дольськ, Залаззя (2), Залізниця, Зарудчі, Лобна, Люб'язь (2), Седлище, Селісок, Судче (4), Хоцунь, Цир, Шлапань¹⁻¹⁰.

Найбільшими архітектурними пам'ятками Маневицької ТГ є костел (мур.), 1920 р. та залізничний вокзал (мур.) 1904 р. у смт Маневичі, костел домініканців (мур.) 1736-1741 рр. у с. Старий Чорторийськ, Дмитрівська церква (дер.) та дзвіниця (дер.), 1742 р. у с. Нова Руда, Успенська церква (дер.) та дзвіниця (дер.), 17-18 ст. у с. Оконськ. Церква Різдва Богородиці (дер.), 1834-1881 рр. у с. Велика Ведмежка, Михайлівська церква (дер.), 17-19 ст. у с. Градиськ. Археологія представлена городищем і замком (XI-XIII ст.) у с. Старий Чорторийськ та поселеннями (XI-XII ст. та XII-XIII ст.) у с. Комарове, (XI ст. та XII ст.) у с. Майдан-Липненський, (XI-XII ст.) у с. Новосілки. Пам'ятки історії та культури є у смт Маневичі (3) та сс. Будки (2), Велика Ведмежка, Градиськ (2), Комарове, Старий Чорторийськ (4), Троянівка (3), Цміни. У громаді присутні два пам'ятники монументального мистецтва у смт Маневичі та с. Старий Чорторийськ.

Для Прилісненської громади характерним є наявність пам'яток архітектури – Михайлівська церква (дер.), 1691 р., та вітряний млин (дер.), 1920 р. у с. Карасин, Успенська церква та дзвіниця (дер.), 17-18 ст., у с. Лишнівка. Архітектура представлена городищем (XI-XIII ст.) у с. Городок та стоянкою у с. Серхів (мезоліт). Пам'ятки історії та культури у сс. Городок (2), Карасин, Прилісне (5).

У Сошичненській ТГ слід звернути особливу увагу на такі пам'ятки архітектури, як церква Успіння Пресвятої Богородиці (1589 р.) у с. Качин, церква Преображення Господнього (1600 р.), Покровська (1841 р.) у с. Нуйно, Церква Різдва Богородиці (дер.), 1902 р. у с. Сошичне, Хрестовоздвиженська церква (дер.), 1907 р. у с. Личини. Пам'ятки історії та культури наявні у сс. Залісся, Карасин (2), Качин, Личини, Нуйно (3), Сошичне.

Візитною карткою району залишаються народні промисли – ткацтво (м. Камінь-Каширський, с. Великий Обзир, Хотешів (Камінь-Каширська ТГ), Нуйно, Личини (Сошичненська ТГ), Проходи, Угриничі (Любешівська ТГ), Прилісне (Прилісненська ТГ)) та столярство (м. Камінь-Каширський, Камінь-Каширська ТГ) – писанкарство (сmt Маневичі, Маневицька ТГ), лозоплетіння (с. Галузія, Прилісненська ТГ), різьба по дереву (сmt Маневичі, сс. Граддя, (Маневицька ТГ), Прилісне (Прилісненська ТГ)), вишивання в (сmt Маневичі, сс. Велика Яблунька (Маневицька ТГ), Седлище (Любешівська ТГ), Прилісне (Прилісненська ТГ))¹⁻¹⁰.

Туристичною атракцією в перспективі може стати вузькоколійна залізниця, яка сполучала Камінь-Каширський у 30-х рр. ХХ ст. з Пінськом, у 40-х рр. – з Любешовом. Окрім того, на території району ще з кінця ХІХ ст. була заснована приватна єврейська вузькоколійка, якою возили ліс до Ковеля.

Тут функціонують Камінь-Каширський народний краєзнавчий музей, відкритий у грудні 1980 р. в м. Камінь-Каширський (Камінь-Каширська ТГ) Лобненський музей Партизанської Слави (с. Лобна, Любешівська ТГ), у жовтні 1971 р., Маневицький краєзнавчий музей (листопад 1967 р.), Маневицька ТГ¹⁻¹⁰.

Камінь-Каширський народний краєзнавчий музей заснований краєзнавцем, вчителем Камінь-Каширської середньої школи Кмецинський Василем. Експозиція музею розміщена у п'яти залах розповідає про природу та історію Камінь-Каширщини. Самобутня природа показана в тематичній експозиції зразками флори і фауни, реконструкцією деяких куточків волинської природи. Цікаві археологічні пам'ятки волинської неолітичної культури тшинецько-комарівської культури доби бронзи давньослов'янського періоду розповідають про найдавніший період у житті краю. Речові і документальні матеріали представляють давню історію поліського краю. Територія Камінь-Каширщини впродовж віків була місцем бойових дій, тут гриміли козацькі війни, пройшла цим краєм Перша та Друга Світові війни. Експозиція детально розповідає включає в себе цікаві оригінальні експонати, унікальні фотографії, писемні джерела. Окремий експозиційний розділ, побудований на меморіальних матеріалах, присвячений Євгену Шабліовському (1906-1983 рр.), уродженцю міста Каменя-Каширського, визначному відомому вченому, шевченкознавцю, члену-кореспонденту Академії Наук України, заслуженому діячу науки України, в науковому доробку якого – 42 книги, понад 200 наукових праць.

Музей має цікаву колекцію етнографічних матеріалів. Це – вироби ткацтва і вишивки, плетіння з лози, гончарні вироби, писанки, які представлені оригінальним експозиційним художнім показом в інтер'єрі. Цікаві виставки з музейних колекцій, твори народних майстрів представляє виставковий зал музею.

Лобненський музей партизанської Слави відкритий у 1971 році до 30-річчя початку партизанського руху на Волині на місці стоянки Волинсько-Чернігівського партизанського з'єднання під командуванням двічі Героя Радянського Союзу О.Федорова. Це місце розташоване у лісах на Любешівщині називають партизанською столицею Лісоградом, в якому проживало біля 3 тисяч партизанів. Музей, який представляє події Другої світової війни, є частиною меморіального комплексу «Партизанська Слава». Нині у музеї зберігається понад 1,1 тисячі експонатів основного фонду.

Маневицький краєзнавчий музей відкритий громадським 1967 р. (директор музею був колишній партизан з'єднання А.Бринського Лаховський С. Л.). В жовтні 1968 р. музею присвоєно звання «народний». З 1979 по 1992 рр. – відділ Волинського краєзнавчого музею, а з 1992 р. самостійний районний краєзнавчий музей. Нині у фондах – бл. 12 тис. оригінал. пам'яток матеріал. і духов. культури Полісся, речових і док. джерел, археол. і природн. експонатів, зразків образотвор. мист-ва, виробів нар. майстрів. 2015 музейні експонати поповнено човном-моноксиллом (довбанка, довж. 12 м) 13 ст., який у серпні того ж року місц. рибаки виявили у р. Стир (притока Прип'яті), між селами Старосілля та Копилля, в урочищі Гострий Кут. Заг. кількість документів Нац. архів. фонду складає бл. 2 тис. У наук. б-ці – низка рідкіс. видань, стародруків, зокрема Пісна тріодь (Львів, 1716), Євангеліє (Почаїв, 1780), книги з автографами авторів, повне зібрання праць Ю. Пілсудського («Pisma zbiorowe. Wydanie prac dotychczas drukiem ogłoszonych», t. 1–10,

Warszawa, 1937–38), комплекти рай. г. «Нова доба». З ініціативи дир. П. Хомича (від 1991) створ. нові розділи «Природа», «Маневиччина в роки 1-ї світ. війни», «Край в роки Укр. революції 1917–21», «Маневиччина в складі Польщі», «Маневиччина 1939–41», «Край в роки 2-ї світ. війни» та значну кількість стаціонар. пересув. виставок, зокрема «Церковне відродження та православні реліквії Маневиччини», «Рідні околиці в 20 ст. у фотодокументах», «Наш край в піснях, творах, публікаціях», «Солдати перемоги», «Миттєвості війни».

Наявна історико-культурна спадщина достатня для організації заходів культурно-пізнавального характеру: екскурсій, майстер-класів, фестивалів.

Особливу увагу слід звернути на ступінь сформованості туристичної інфраструктури громади, бо ця складова туристично-рекреаційного потенціалу дає змогу забезпечити гідні умови перебування туристів та збільшення туристичного потоку і є тим елементом, що визначає туристичну привабливість району на регіональному ринку.

Камінь-Каширський район є складовою північного туристсько-інфраструктурного району. За інформацією Управління економічного розвитку та торгівлі Волинської ОДА засобами тимчасового розміщення є готелі «Турія» (м. Камінь-Каширський, Камінь-Каширська ТГ), «Оскар» (смт Маневичі, Маневицька ТГ), ВКП «Любешівсервіс», «Марія» (смт Любешів, Любешівська ТГ), мотель «Центр Діалогу Костюхнівка», с. Костюхнівка, (Маневицька ТГ), санаторій, дві бази відпочинку, вісім агросадиб (смт. Маневичі, сс. Ветли, Гірки, Березичі, Прилісне). Відтак, коефіцієнт забезпеченості засобами тимчасового розміщення складає $0,004 \text{ од./км}^{1-10}$.

Удосконалюючи дану підсистему туристичної інфраструктури варто збільшити кількість закладів готельного господарства вздовж основних транспортних шляхів та у віддалених населених пунктах сільської місцевості. Вони повинні містити стандартний набір послуг, враховувати потреби людей з особливими потребами, бути доступними для соціального сегменту іноземних туристів. Дієвим заходом може стати створення додаткових засобів розміщення (особливо поблизу шляхів сполучення) на зразок мотелів, кемпінгів, молодіжних таборів, агросадиб.

Ресторанне господарство налічує 130 одиниць, коефіцієнт забезпеченості закладами харчування становить $2,77 \text{ од./км}^2$. Найбільше їх у Камінь-Каширській та Любешівській ТГ. Мережа підприємств ресторанного господарства є досить розгалуженою, хоча значна частина об'єктів (особливо у сільській місцевості) має застарілу матеріально-технічну базу. В оптимізації цієї підсистеми варто дотримуватися тенденції до ребрендингу за євразразком застарілих закладів (їдалень, буфетів, закусочних) у альтернативні заклади (паби, фаст-фуди, піцерії, нічні клуби тощо). Одночасно слід контролювати кількість однотипних закладів у різних сільських громадах, аби вони створювали нормальне конкурентне середовище в галузі та забезпечували надання населенню відповідних послуг з харчування.

Таблиця 2

Туристична інфраструктура Камінь-Каширського району Волинської області на 01.10.2020 р.

Об'єкти інфраструктури, од.	Кількість об'єктів інфраструктури, од.					Всього
	Камінь-Каширська	Любешівська	Маневицька	Прилісненська	Сошичненська	
Засоби розміщення	4	5	4	3	1	17
Заклади громадського харчування	43*	41*	31*	5	10	130
Заклади торгівлі	77*	149*	128*	15	12	381
Заклади розваг	40	47	45	5	6	143
Побутове обслуговування	30*	19*	62*	5	5	121
Банки, відділення	7	4	7	2	2	22
Пошта, зв'язок	28	25	20	4	6	83
АЗС, СТО	3	4	5	1	1	14

Примітка: * – до складу вказаних об'єктів включені філіали, відокремлені підрозділи підприємств та ФОП, що працюють у їх структурі.

До закладів дозвілля і розваг району належать 143 об'єкти, а саме будинки культури, клуби, бібліотек та три музеї (Камінь-Каширська, Любешівська, Маневицька ТГ). Коефіцієнт забезпеченості закладами даного типу середній по області (5,51 од./км²). В районі виникла потреба модернізації, повної або часткової реконструкції відповідних об'єктів, заміни їх матеріальної бази. Існує проблема пошуку нових форм їх функціонування з урахуванням сучасного прогресу з одночасним збереженням традиційних видів дозвілєвої діяльності, використання інноваційних для сільської місцевості форм дозвілля, що дозволить адаптуватися до нових умов соціального середовища. У процесі передачі повноважень на місця, кожна громада повинна визначити основні пріоритети культурного розвитку своїх територій, що дало б змогу зосередити наявні у громаді ресурси на розвиток конкретного виду діяльності, удосконалити її інфраструктурне та рекламно-інформаційне забезпечення, що, у свою чергу, сприятиме залученню додаткових потоків туристів.

Коефіцієнт забезпеченості торгівельними закладами високий і становить пересічно 8,12 од./км². При цьому, обслуговування здійснює 381 торгівельний заклад чи його філія. Система торгівлі району повинна бути удосконалена і прямо спиратися на потреби місцевого населення і туристів.

Сфера побуту охоплює 121 підприємство: перукарні, комбінати побутового обслуговування, фотоательє, хімчистка, ательє з пошиття одягу, майстерні з ремонту взуття та ремонту мобільних телефонів тощо. Коефіцієнт забезпеченості такими закладами становить 2,58 од./км².

Систему банківського обслуговування району формують 22 відділення та філій банків. Найбільша мережа фінансових установ є у ПАТ «Державний ощадний банк України», ПАТ КБ «Приватбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль» (м. Камінь-Каширський, смт Маневичі, смт Любешів). Коефіцієнт забезпеченості цими закладами становить 0,05 од./км². Страхування забезпечується здебільшого державним оператором ринку НАСК «Оранта» (м. Камінь-Каширський, смт Любешів, смт Маневичі). Для залучення більшої кількості туристів, слід створити передумови для розширення мережі банкоматів та терміналів у селах району¹⁻¹⁰.

Транспортна мережа району має розгалужену сітку автодоріг та залізниці. У районі функціонує 14 автозаправні станції та станцій технічного обслуговування автомобілів (0,027 од./км²), розташовані переважно у великих населених пунктах у м. Камінь-Каширський, смт Любешів, смт Маневичі.

За матеріалами Служби автомобільних доріг у Волинській області станом на 01.01.2021 р. у Камінь-Каширському районі наявні дороги державного та місцевого значення, що своєю сіткою охоплюють усі громади.

Дороги державного значення – це міжнародного значення М-07 (Київ–Ковель–Ягодин (на Люблін)), регіонального (Р-14 Луцьк–Ківерці–Маневичі–Любешів–Дольськ) і територіальні (Т-03-04 ((М-19)–Доманове–Самари–Залухів–Мала Глуша – (Т-03-08) – Невір – Ветли - (Р-14)), Т-03-08 (Дубечне – Стара Вижівка (М-07) – Турійськ – Рожище – Ківерці – Піддубці – (Н-22)), Т-03-11 ((Р-14) – Седлище – Камінь-Каширський – Ковель – (М-19) – Колодяжне – Локачі – (Н-17)), Т-18-02 (М-07) – Маюничі – Велика Осниця – Красноволя – Колки – (Р-14) – Копилля – Рожище – Торчин – Шклинь – (Н-17)), що повністю забезпечені твердим покриттям. Найбільшими дорогами місцевого значення за матеріалами Служби автомобільних доріг у Волинській області є: у Камінь-Каширській громаді – С 030401 (Камінь-Каширський – Клітицьк), С 030404 (Нуйно – Залісся – Гута Камінська), С 030406 (Воєгоща – Млинок), С 030407 (Олексіївка – (Т-03-08)), С 030409 (Оленине – Боровне – Великий Обзир), С 030413 (Камінь-Каширський – Залазько – Осівці – Грудки), С 030414 (Підріччя – Раків Ліс), С 030417 ((О030430) – Острівок), С 030422 (Бузаки – Краснелівка – Підріччя), С 030426 (Великий Обзир – Малий Обзир – Нова Руда), С 030427 (Іваномисль – Полиці – Піщане – Верхи); у Любешівській – О 030955 (Бірки – Вітуле – Діброва – Залаззя), О 030956 ((Т-03-08) – Цир – Любязь – (Р-14)), О 030957 (Любешів – Лобна), О 030959 (Любешів – Підкормілля – (Р-14)), О 030960 ((Р-14) – Угриничі – Березичі – (О030957)), С 030427 (Іваномисль – Полиці – Піщане – Верхи); у Маневичській – О 031169 (Собіщиці – Колодії – Вовчиськ – (М-07) – Комарове – Розничі – (Р-14)), О 031170 (Колодії – Велика Ведмежка – (М-07) – Старий Чорторійськ – Комарове), О 031172 (Маневичі – Череваха – Софіянівка), С 031102 (Комарове – (О031169)), С 031103 (Костюхівка – Велика Ведмежка), С 031104 (Новий Чорторійськ – Мала Ведмежка – Підгаття – (М-07)), С 031105 ((М-07) – Кукли), С 031106 (Будки – Рудка), С 031109 (), С 031110 (), С 031113 (), С 031120 (), С 031122 (), С 031123 (Мала Яблунька – Велика Яблунька), С 031124 (Гута Лісівська – (О 031169)), С 031125 ((Р-14) – Оконськ), С 031126

((О 031169) – Кам'януха); у Прилісненській – О 031167 ((Р-14) – Лишнівка–Нова Руда – Троянівка – (М-07)), О 031168 (Городок – Прилісне – (Р-14) – Галузія – Серхів), С 030412 (Надрічне – Набруска – Нова Руда), С 031108 (Черськ – Троянівка), С 031118 (Замостя – Карасин), С 031119 (Бережниця – Троянівка), С 031121 (Троянівка – Майдан); Сошичненській – С 030402 (Личини – Запруддя – Карасин), С 030403 (Ставище – Качин – Олександрія – (Т-03-11)), С 030411 (Качин – Личини), С 030424 (Радошинка – Стобихівка)¹⁻¹⁰.

Залізничне сполучення забезпечується магістралями Варшава–Ковель–Київ, Ковель–Камінь-Каширський. Водночас, у Любешівській та Прилісненській громадах залізничне сполучення відсутнє. Основними залізничними станціями є станції Маневичі та Камінь-Каширський. Авіасполучення у районі відсутнє. Переміщення туристів з екскурсійною метою водними шляхами можливе річками Прип'ять, Стир, Турія, Стохід. Транспортна мережа забезпечена АЗС та СТО¹⁻²⁷.

Зв'язок забезпечується 83 поштовими відділеннями УДППЗ «Укрпошта», чотирма відділеннями «Нової Пошти» (м. Камінь-Каширський, смт Любешів, смт Маневичі), сервісного центру ПАТ «Укртелеком» та операторами мобільного зв'язку компаній ПрАТ «МТС Україна» і ЛФ ПрАТ «Київстар» (м. Камінь-Каширський, смт Любешів, смт Маневичі).

Недоліками підсистеми «транспортна інфраструктура та зв'язок» є невідповідність транспортно-експлуатаційних характеристик автомобільних доріг сільської місцевості (віддалених від доріг державного значення) сучасним європейським вимогам, неузгодженість розвитку з темпами автомобілізації області, що позначається на зниженні пропускнуєї спроможності основних автошляхів. Недостатнім також є забезпечення покриття мобільним зв'язком, наявність «мертвих зон» у покритті, особливо у сільських населених пунктах. Мережа поштового зв'язку є розгалужена, проте, послуги, які вона надає, слід розширювати та модернізувати відповідно до світових тенденцій.

Проблемними питаннями, що постають у розвитку галузі туризму є нерівномірне забезпечення інфраструктурними об'єктами відповідного рівня по території району та інформаційне забезпечення найбільш привабливих для відвідування туристами об'єктів культурної спадщини та природно-заповідного фонду; недостатній розвиток сільського зеленого туризму у віддалених населених пунктах; слабе забезпечення поширення інформації про туристично-рекреаційні можливості, мала кількість засобів розміщення у лісовій зоні, низькі темпи ребрендингу об'єктів ресторанного господарства, недосконала система сфери розваг та зв'язку.

Для оптимізації туристичної інфраструктури, залучення інвестицій для подальшого розвитку туристичної галузі, висококваліфікованих кадрів, нарощування обсягів туристичних послуг, ефективної рекламної-інформаційної діяльності варто розробити та втілити довготривалу Стратегію розвитку туристичної галузі району, окремо окресливши у ній шляхи вирішення зазначених проблем. Серед першочергових заходів варто виділити:

– формування самодостатніх у фінансовому забезпеченні об'єднаних територіальних громад;

- розробка поетапного плану реформування та трансформації інфраструктурних об'єктів району;
- участь у міжнародних грантових програмах, націлених на реконструкцію конкретних соціально значимих об'єктів туризму та її інфраструктури;
- заключення довгострокових угод про співробітництво у галузі туризму із прикордонними територіальними громадами Республік Польща та Білорусь;
- побудова та реконструкція належних місць зупинок для туристів (зокрема для осіб з обмеженими можливостями), облаштування рекреаційних зон, місць санаторного лікування, об'єктів культурної спадщини та природно-заповідного фонду;
- розширення мережі агросадиб у сільській місцевості;
- проведення реорганізації системи сфери послуг, дозвілля та розваг з метою наближення їх функціональних моливостей до європейських та світових стандартів роботи у галузі туризму;
- збільшення періодичності проведення прес-турів для засобів масової інформації та туристичних компаній;
- покращення сервісних умов закладів громадського харчування при частковій або повній їх модернізації;
- встановлення інформаційних таблиць-вказівників із короткими довідками про туристичні об'єкти та QR кодами, а також створення туристичних інформаційних центрів на базі музейних закладів;
- покращення покриття території мобільним зв'язком різних операторів;
- збільшення кількості, побудова нових та реконструкція вже існуючих об'єктів сервісної транспортної інфраструктури, що відповідають європейським стандартам;
- забезпечення галузі кваліфікованими спеціалістами туристичного менеджменту, екскурсійної діяльності та готельного господарства, залучення робітників із знанням іноземної мови у сфери послуг, торгівлі та розваг;
- розробка нових та удосконалення вже існуючих трансрегіональних туристичних маршрутів, забезпечення їх картографічним супроводом, GPS-навігацією.

Дослідження туристичної атрактивності укрупненого Камінь-Каширського району як міжгалузевого комплексу відкриває нові можливості для прогнозування його розвитку та формування нових напрямків використання рекреаційних і туристичних ресурсів.

Ступінь сформованості туристичної атрактивності району є значним, хоча в кожній без винятку ланці є проблемні питання, що потребують окремого комплексного підходу щодо вдосконалення, реформування та розбудови інфраструктури обслуговування туристів на належному європейському рівні. Однак, проведення першочергових заходів з реконструкції об'єктів туризму та модернізації його інфраструктури дозволить залучити більшу кількість туристів у досліджуваний район, що дасть змогу покращити соціально-економічну ситуацію краю.

2.8. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УРБОСИСТЕМАХ НА ПРИКЛАДІ ДРОГОБИЧА *

Розвиток туристичної індустрії на теренах України значною мірою супроводжується активізацією міського туризму. Саме тому обґрунтування наукових засад оптимізації такої діяльності характеризується значною актуальністю й своєчасністю. Враховуючи те, що сучасні урбосистеми характеризуються проблемним екологічним фоном, чітке обґрунтування заходів оптимізації туристичної діяльності в їх межах стає нагальною проблемою.

Сучасній туристичній індустрії характерне значне розширення видового різноманіття, коли поряд з традиційними та екстремальними видами все більш широку нішу відвоює міський туризм як один з найбільш доступних і водночас найбільш інформативних. Загалом поняття «міський туризм» (від англ. «city tourism», нім. «stadt tourismus») належить до відносно нових. Його концепція сформувалась у світовому туризмі в кінці ХХ ст. завдяки напрацюванням німецьких вчених Л. Гартмута, Г. Нойєнфельдтута, о, Розе (1980–1990 рр.). Так, наприклад, у словнику Л. Гартмута (1997) потрактовано міський туризм, як «короткострокове (найчастіше 1–4 дні) відвідування міста з такою метою: зацікавленість історією та культурою міста; участь у подійних заходах; купівля різних товарів. Часто таке відвідування здійснюється у вигляді екскурсії на вихідних і може відбуватись як індивідуально, так і групою, тобто як організовано (через турфірми і з екскурсоводами), так і самостійно»¹.

Як вважає І.Г. Смирнов, ресурсною базою міського туризму необхідно вважати культурно-пізнавальні події і бізнес-ресурси для розвитку туристичної діяльності в містах і заохочення цим туристичних потоків. Сам процес міського туризму є комплексним туристичним видом, який ґрунтується на культурно-історичній та архітектурній специфіці міст, їхніх кліматичних і природних особливостях, які визначають можливості міст щодо лікувально-оздоровчого та рекреаційного туризму. Крім того, значну роль відіграють високий рівень розвитку і глибокої диверсифікації суспільно-економічного життя міст та пропозиція суспільних і комерційних товарів та послуг (різноманіття інформаційно-ділових, торгівельних, навчальних, комунікаційних та розважальних послуг).

Отже, вважають, що «міський туризм» поділяють на: а) діловий туризм; б) шопінг-туризм; в) туризм, пов'язаний з певними подіями (відвідування різноманітних суспільних, культурних або спортивних заходів); г) пізнавальний туризм (наприклад, ознайомлення з пам'ятними місцями, пам'ятками культури, музеями тощо); д) паломницький туризм; е) освітній туризм; ж) медичний

* Автори Терлецька О.В., Чава І.С.

¹ Hartmut L. Diercke Wörterbuch Allgemeine Geographie / L. Hartmut. Munchen: Braunschweig, 1997. 125 p.

Наукове видання

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
УПРАВЛІННЯ, ТЕХНОЛОГІЇ, МОДЕЛІ**

Колективна монографія

*За науковою редакцією
доктора економічних наук, професора Матвійчук Л.Ю.,
доктора економічних наук, професора Барського Ю.М.,
кандидата географічних наук, доцента Лепкого М.І.*

Підп. до друку 10.07.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офс. Гарнітура Таймс.
Ум. друк. арк. 18,5.
Тираж 300 прим. Зам. 43.

Інформаційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – ВІП Луцького НТУ